

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

MEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van de Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent.
Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Redactie van Oostvl. Zanten :
F. VAN ES,
Désiré De Wolfstr., 3, Aalst.
J. VERMEULEN & J. BOES.

Is er nog plaats voor de Folklore- Wetenschap in het Atoomtijdperk ?

door Prof. Dr Paul DE KEYSER,

Ere-Voorzitter van de Bond der Oostvl. Folkloristen.

Weldra loopt de eerste helft van de 20e eeuw ten einde. Deze eerste helft van een eeuw, die de voltrekking van de heerschappij van het mechanisme heeft gekend door de aanwending van een kracht, die vóór de 19^e eeuw geen praktische verwezenlijkingen had gekend — ik bedoel de Electriciteit — heeft het stoffelijk leven van de mens sterk gewijzigd. Zoals de 19^e eeuw de voltrekking van de heerschappij van de stoommachine heeft zien gebeuren en meteen haar geleidelijke onttroning door de Electriciteit, ondervindt de 20^e eeuw een voortdurende, versnelde omwenteling der productie onder invloed van wetenschappelijke ontdekkingen op het gebied der benutting van nieuwe, onvermoede energie-bronnen. De atoom-splitsing is, wat haar destructieve mogelijkheden betreft, van zulk een verreichende betekenis, dat men terecht van een nieuw tijdperk in de geschiedenis der mensheid is gaan spreken : het Atoomtijdperk.

Twee wereldoorlogen hebben de eerste helft van de 20^e eeuw geteisterd, die weliswaar de wetenschappelijke vooruitgang niet hebben geremd, men zou bijna geneigd zijn te zeggen integendeel, maar economisch en moreel de mensheid diep hebben geschokt. De naweeën van de tweede wereldoorlog, die we allen

(*) Lezing gehouden op de Alg. Statutaire Vergadering van de Bond der Oostvl. Folkloristen, op 31 October 1948.

thans aan den lijve voelen, zijn een duidelijk teken dat het betrekkelijk evenwicht, dat onze voorouders in het mechanisch tijdperk, toen men nog geloofde in de onbepaalde vooruitgang van de economische welvaart door de Wetenschap, hebben gekend, nog niet werd bereikt. Het Atoomtijdperk schijnt zich dus eerder negatief aan te kondigen, tenzij de ontbonden vernielingskracht, verzinnebeeld door de Atoombom, spoedig vermag geneutraliseerd te worden door toepassingen, die het stofelijk leven van de mens verbeteren en veraangenamen. Al onze hoop op een verbetering in die zin is gevestigd op de geleerden, die de praktische toepassingen van de Atoom-energie in vreedelievende banen zullen weten te leiden. Maar die geleerden zijn ook mensen, die, zoals wij, deel uitmaken van een economisch en sociaal uit haar traditionele voegen geschokte maatschappij, waarvan het wereldgeweten zich nog zeer onvolkomen uit in een nieuwe Volkenbond, die men bij gebrek aan een betere naam U. N. O. heeft gedoopt. Tot een wereldregering is men voorlopig niet toe gekomen. We leven bijgevolg in een heden, dat historisch nog niet nader kan bepaald worden, maar dat grootse mogelijkheden, maar ook grote gevaren voor de toekomst in zich bergt. De 19^e eeuw was, zoals u weet, de eeuw der nationaliteiten. Ze was het veel meer dan de 18^e eeuw, die in de braintrust van de West- en Middeneuropese filosofen een soort van optimistisch wereldburgerschap voorstond in « le meilleur des mondes possibles ».

De grote Franse Revolutie van 1789 proclameerde niet enkel de rechten van de Burger, maar ook de Rechten van de Mens. We weten door de oorlogen van Napoleon wat daarvan terecht kwam. Misschien kan men beweren dat de wereld voor die grondige hervormingen, die een einde maakten aan het Oud Regiem, nog niet rijp was. In elk geval werd op een tijdstip, dat, door de Romantiek de folklore-wetenschap werd geboren, een einde gemaakt aan de pre-mechanische samenleving met haar traditionele geleiding van edellieden, boeren en burgers, van neringdoenden en ambachtslieden. De heerschappij van de toenmalige hogere standen : de adel en de geestelijkheid, werd vervangen door de leiding van de derde stand, de liberaalgezinde burgerij. Weldra zou in een meer en meer geïndustrialiseerde maatschappij een vierde stand medezeggingschap opeisen : de arbeiders. Dat was in 1848, juist honderd jaar geleden. Het is het verschijningsjaar van het « Kommunistisch Manifest » van Marx

en het geboortjaar van het wetenschappelijk Socialisme. Niemand kan ontkennen dat de ontwikkeling van het Socialisme aan de moderne maatschappij een geheel verschillend uitzicht heeft gegeven dan de liberale maatschappij van de tweede helft van de 19^e eeuw. Weliswaar heeft het mercantilistisch kapitalisme verscherpte vormen aangenomen, die men als hoog-kapitalisme of kapitalisme der banken, ook nog internationaal of wereldkapitalisme heeft genoemd, maar bij schier alle moderne volkeren heeft het anti-kapitalistisch socialisme de bestaande politieke partijen in min of meerdere mate beïnvloed. Bij de volkeren, die getrouw zijn gebleven aan de democratische instellingen, wint de term volkspartij veld. Ook de volkspartijen, die de term socialisme uit hun programma weren, noemen zich sociaal of solidaristisch. Het volk is bijgevolg de entiteit, waarin alle hedendaagse politieke partijen geloven en waarop ze zich voor hun propaganda en hun actie steunen.

Reeds in onze liberale Grondwet van 1830 heet het dat « alle macht uit het Volk komt ». Dit is in de loop van de laatste eeuw meer en meer werkelijkheid geworden, al heeft het niet ontbroken aan pogingen om die macht te fnuiken of te misbruiken, zoals we maar al te goed weten door fascistische en totalitaristische bewegingen. Het volk is een macht, waarin we allen geloven. Voor sommigen is het, om een beeld te gebruiken, een reus, die op zijn weg alles kan verpletteren, want hij is blind en ontziet niets, voor anderen is hij een kind, dat geleid moet worden, omdat het niet weet wat het wil. Blinde reus of grillig kind, « Leviathan » of Bijbels monster, het bepaalt niettemin het lot der mensheid in de loop der geschiedenis. « Vox populi, vox Dei ». De stem van het Volk is de stem van God. Is het dan niet van belang het volk te leren kennen ? Van verschillende zijden zal men daarop dadelijk antwoorden : natuurlijk ! De politici in de eerste plaats zullen ja antwoorden, met de bijgedachte : van het te leiden volgens bepaalde al- of niet geïnteresseerde inzichten of bepaalde staatkundige theorieën. Ook de folkloristen zullen met nadruk de gestelde vraag beämen, maar met een heel andere instelling dan de politici. Ze willen als geleerden, als wetenschapsmensen, zoals hun collega's de juristen en vooral de psychologen en de sociologen het volk objectief waarnemen en bestuderen. Ze willen wetten ontdekken en de roerselen van de volksziel of van de volksmentaliteit bloot leggen. We kunnen hier de vraag stellen of ze, na honderd jaar, op de drempel van

het Atoom-tijdperk daarin zijn geslaagd? Zonder twijfel ja, maar met een belangrijke beperking. Daar hun blik vooral gericht was op het verleden, gelden hun bevindingen meestal voor het volk uit het verleden, bv. voor de boerenbevolking van de 18^e en de eerste helft van de 19^e eeuw in het pre-mechanistisch tijdvak. Voor onze tijd geldt dat volksbeeld niet meer. Het toenemend verkeer en de mechanisatie hebben het beeld grondig omgevormd en alle pogingen tot kunstmatige herleving moeten falikant uitvallen. Meer nog, zij, die zich voor die kunstmatige, archeologische herleving hebben ingespannen, hebben dikwijls in het oog van ernstige, nuchtere wetenschapsmensen aan de folklore of pseudo-folklore een kwade faam bezorgd. De folklore werd immers verlaagd tot een maskerade, tot quasi-rituele handelingen en carnavalspakjes, waarin niemand, vooral de deelnemers niet, nog geloofden. Want het is voor de wetenschappelijke folklore van essentiële betekenis dat de folkloristische vormen uit het volk zelf zijn gegroeid, dat de volksgroep of de volksgemeenschap zich uit zonder officiële inmenging of bewust ingrijpen van bovenaf.

Iets anders is het scheppen van een gunstig klimaat voor folkloristische ontplooiing, door bescherming en aanmoediging van bestaande verenigingen, van behuizingen, van volksambachten, volksgebruiken, volksdansen en dergelijke. De studie van het volk, want dat is toch het hoofddoel van de folklore of volkskunde, moet onbevangen, d. i. zonder vervalsing, kunnen gebeuren.

Het object van ons onderzoek in het heden, laat ons nog aannemen in het mechanistisch tijdvak, dat samenvalt met de rationalisering van het leven en het daarbij aansluitend onderwijs, dat, wat het lager onderwijs betreft, geleidelijk algemeen en verplicht werd, dat een sterk sociaalvoelend karakter vertoont, wat zijn uitdrukking vindt in de meer en meer zich uitbreidende sociale wetgeving en voorzorg, is bepaald anders van uitzicht dan het volk in het pre-mechanistisch tijdvak en toch is het niet anders geaard. Er bestaat een **continuïteit van geestegesteldheid** van wat men volk noemt met de volksmentaliteit van vroeger. Ik zou dan ook de Volkskunde willen bepalen als de studie van het **blijvende** in de verandering waaraan een volk als een natuurlijk en geestelijk geheel voortdurend onderworpen is.

Dat blijvende noemt men het **traditionele** of **de traditie**, opgevat als een geheel van zeden en gebruiken van een volk. De

traditie is echter niet beperkt tot een ver verleden, het pre-historische, ofschoon het karakter van de Volkskunde vooral historisch gericht is. Voortdurend bieden zich aan de poort van de tempel, waarbinnen we ons de schatten van het volksverleden opgestapeld denken, nieuwigheden aan. Ze worden dikwijls afgewezen als niet strokend met het karakter der reeds aanwezige volksoudheden, soms worden ze **tijdelijk** opgenomen, omdat ze beantwoorden aan de smaak van een bepaalde tijd, soms worden ze na een proeftijd volledig opgeslorpt. Het is met het folkloristisch volksgoed gesteld als met de taal, zoals men ze **functioneel** is gaan bestuderen sedert het ontstaan van de Linguïstiek met Ferdinand de Saussure. De traditie kan gelijkgesteld worden met de Taal (Langue), die in elk taalgebruik van éénzelfde volk latent leeft als tekensysteem.

Het gesprokene of de spraak is de levende taal (Parole), die zich aanpast bij het systeem van de latente taal. Ze bestookt ze met nieuwigheden, die echter gerecipieerd dienen te worden en op die wijze de ontwikkeling van de taal als systeem bevorderen. Na verloop van tijd is de taal sterk veranderd, maar toch is er iets blijvends in het systeem zowel wat de woordvorming als de buiging en de syntaxis betreft.

Hetzelfde gebeurt in de volkskunde of de folklore van een volk. Men kan van dat blijvende in het evoluerend geheel van het volksgoed ook spreken van **constanten**. De term biedt het voordeel dat het blijvende ingedeeld wordt in trekken, die één voor één en elk voor zichzelf kunnen bestudeerd worden.

Nemen we als voorbeeld het kermisvieren. Door de eeuwen heen en bij alle volkeren geschiedt het feestvieren naar een vast programma, dat **nevarietur** ingedeeld is in een « inzet » of « instel », een stoet, processie of optocht, een banket, een drinkpartij, en een « sluiting » met dans. De verschillende bedrijven zijn scherp van elkander onderscheiden, zodat ze over verschillende dagen verdeeld worden. Het blijvende en het eigene kan bestaan in een zegening of een offer, vruchtbaarheidssymbool, dat tussen « inzet » en « sluiting » op een « heilige » plek plaats heeft. Men denke aan het gebruik van het planten van de Meiboom op de vooravond van 1 Mei, die op de avond van 31 Mei « geveld » wordt, aan het gebruik van de bij- en spotnamen van sportverenigingen, die vroeger aan de bewoners van bepaalde steden en gemeenten werden gegeven. In « beroerlijke » tijden, zoals in oorlogstijd, hebben we dikwijls ondervonden dat oude

bijgelovigheden schijnbaar opnieuw ingang vinden, bv. het geloof in amuletten en mascotten. In werkelijkheid is de bijgelovigheid nooit geheel verdwenen : Engelse regimenten voeren hun mascotte-dier met zich mee, vliegeniers eveneens. Vrijdenkers onttrekken er zich evenmin aan als gelovigen. De traditie is dwingend : tegen het onzekere Noodlot tracht men zich te beschermen met totemistische middelen. Zo was het in het verleden, in de toekomst zal het niet anders zijn. De rubriek der Voorspellingen is bijzonder rijk aan voorbeelden. Ik beperk mij tot 'n paar voorbeelden uit mijn eigen verzameling.

In de eerste anecdote, die als voorspelling, nu de feiten achterhaald zijn, maar gedeeltelijk uitkomt, moet u letten op de reactie van de nochtans beschaafde dame, die door haar stand niet tot de volksklasse behoort.

Het gesprek werd door mij einde Augustus 1939 te Oostduinkerke-Bad in een hotel opgetekend. Er werd in 1939 inderdaad onder het volk geloofd dat België zou gespaard blijven van de oorlog. Ik betitelde de anecdote :

De Voorspelling van het oud Vrouwtje.

Een reizende koopman, afkomstig uit West-Vlaanderen, vermoedelijk 40 à 50 j. oud, vertelt onder het drinken van een glas bier aan de Heer C., patroon van het Hotel B.

Ge kent Mr C., nietwaar ? Mr C. is een tijdje geleden met zijn vrouw per auto naar Frankrijk geweest. Mr C. is dokter in de geneeskunde. Op de weg naar V. verzocht een oud vrouwtje om mede te mogen rijden tot een nabijgelegen dorp (het woord autostop werd toen nog niet gebruikt). Dhr. C. stemt dadelijk toe en Mevr. C. ruilt haar plaats met het vrouwtje in om achteraan in de auto plaats te nemen. Bij deze verandering van plaats worden enige woorden gewisseld en het oude vrouwtje merkt plotseling op : « Ik hoor aan uw Frans dat ge geen Fransen zijt, gelukkige mensen ! ».

« We zijn Belgen », zegt Mevr. C. hierop « maar waarom zijn wij gelukkige mensen ? ».

« Omdat België buiten de oorlog zal blijven en Frankrijk zal bloeden ! ».

« Zijt ge daarvan zo zeker, moedertje ? ».

« Zeker » zei het vrouwtje « zó zeker als er nog van avond op uw plaats een lijk zal liggen ! ».

Mevr. C. schrok geweldig, want ze dacht niets anders dan dat ze met hun auto een ongeluk zouden krijgen. Aan haar dorp gekomen, stapte het oude vrouwtje uit. De auto reed verder en Mr en Mevr. C. dachten aan de akelige voorspelling niet meer. Even vóór V. was er op de baan een ongeluk gebeurd : een man lag roerloos langs de weg. Dr C. stopte, onderzocht de verongelukte, stelde vast dat hij opgehouden had te leven en, daar hij dokter was, voelde hij zich verplicht het lijk in zijn auto te nemen en naar het dodenhuisje van V. te brengen.

Zó kwam de profetie van het oude vrouwtje uit, althans wat het vervoer van het lijk in de auto betreft. Mevr. C. was er zeer onder de indruk van gekomen en had het bij haar terugkeer uit Frankrijk als een ware voorspelling verteld : België zou gespaard blijven van de oorlog.

* * *

De tweede anecdote betreft het geloof aan de korte duur van een moderne oorlog. Naar het oordeel van velen kan een moderne oorlog met zijn geweldige kosten en verdelgingsmiddelen niet lang duren, ten hoogste drie of zes maanden. Dit dacht men al in 1914.

In October 1939 tekende ik twee varianten van dit thema op :

De Voorspelling van de Zigeunerin.

Versie A:

(Zegsvrouw : werkvrouw E. G.-V., woonachtig te Zomergem).

Onlangs kwam op een Zondagavond een Zigeunervrouw in een herberg van Zomergem en de aanwezigen, die wat gedronken hadden, spotten met haar waarzeggerskunst. « Kunt ge ons ook voorspellen, wanneer de oorlog (op dat ogenblik reeds aan de gang tussen Duitsland, Polen, Engeland en Frankrijk) zal eindigen ? » riep één van de mannen.

« Ja » zei de vrouw « na zoveel maanden als ge franks in uw porte-monnaie hebt ! ».

« Hoeveel heb ik er dan ? » vroeg de man, want hij wist het waarachtig zelf niet.

« Zes », zei de vrouw.

De man keek het na en het was waar : hij had slechts zes frank op zak.

« Als dat waar is » sprak de man « geef ik u duizend frank ! ».

« 'k Zal er na zes maand om komen » riep de Zigeunerin en ze trok de deur achter zich toe.

Versie B.

(Zegsvrouw : Mevr. P. G. van Gent).

Een zigeunervrouw stapt in een tramrijtuig en wil plaats nemen op de bank, als een dame met een gevoel van ongemak zo ver mogelijk van haar op de bank verder schuift. De Zigeunervrouw heeft het bemerkt en zegt luidop dat ze niet zo misprijzend tegenover haar hoeft te zijn, want dat ze veel rijker is dan zij. Bovendien een dame met slechts drie frank in haar tas moet niet zoveel « embras » maken. De dame onderzocht daarop de inhoud van haar tas en inderdaad ze bekennt dat de Zigeunervrouw waarheid spreekt : ze heeft slechts drie frank op haar. Daarop vraagt de heer, die het voorval gevolgd heeft, aan de Zigeunervrouw eens te voorspellen hoe lang de oorlog zal duren ? « Drie maand », antwoordde de vrouw. « Als dat waar is », zei de heer, die een fabrikant was, « moogt ge naar mijn kantoor komen — en hij gaf zijn adres op — om er 1.000 frank als beloning te krijgen ».

Deze voorbeelden mogen volstaan om u aan te tonen dat de reacties van de volksmens en van de cultuurmens in bepaalde gevallen, onder de indruk van schokkende gebeurtenissen, zoals een oorlog, vrij constant blijven. Dit hebben vooral de aanhangers van de psychologische school van folklore trachten te betogen. Hun gedachtengang kan als volgt worden geresumeerd : de Mens is een emotioneel aangelegd wezen. Hij is van huis uit veel meer een gevoelsmens dan een verstandsmens en als zodanig brengt hij tussen zich en de buitenwereld betrekkingen tot stand, die geen verbinding zijn van abstracte gedachten, maar gevoelsaansluitingen. In de toekomst in weerwil van de intellectualisering en mechanisering van de menselijke samenleving zal de mens een gevoelswezen blijven. Bijgevolg moet de Volkskunde zich in de eerste plaats bezig houden niet met de realia, de voorwerpen, het volksgoed, maar met alle verschijnselen bij het volk, waarin zich associatieve, niet logische denkwijze openbaart. Eerst daarna kan men overgaan tot de interpretatie der voorwerpen. Of dat geestelijk-zielig krachtenspel « volksziel » wordt genoemd of « primitieve mentaliteit », een term ingevoerd

door de ethnologen en de sociologen, verandert niets aan de zaak waarom het gaat : interpretatie van de folkloristische gegevens. De Mens, de volksmens of massamens, zoals het in de laatste tijd heet, blijft door de eeuwen heen aan zichzelf gelijk wat de geestesgesteldheid betreft, al veranderen de omstandigheden van tijd en van ruimte. Men kan het oneens zijn over de methoden, waarmede de studie van het volk, van de volksmens of van de volksgroep, moet worden aangevat. De geografische of cartografische methode verdient zeker de voorkeur voor een nauwkeurige ruimtelijke vaststelling van een heden, dat morgen tot het verleden zal behoren.

Folkloristische documentatie over het mechanisch tijdvak is juist zo betrekkelijk schaars, omdat de folkloristen van de 19^e eeuw al te uitsluitend naar het pre-mechanistisch verleden hebben gekeken als een verloren paradijs van volksleven.

De documenten bestaan evenwel, maar verspreid, en men moet ze met veel inspanning, moeite en tijd opzoeken, vinden en schiften. Om die reden zijn de herinneringen en de opzoekingen van twee veteranen als de HH. De Coster en Van Bragt over een betrekkelijk recent lokaal verleden : het Gents volksleven van de 19^e eeuw zo kostbaar en interessant, om niet te spreken van het levenswerk over Gentse Volksgebruiken van onze vereerde ouderdomsdeken, de H. L. Lievevrouw-Coopman. We hopen dat het voorbeeld van deze drie pioniers van de Gentse folklore voor het leven op het platteland in onze provincie Oost-Vlaanderen zal gevolgd worden.

De toekomst van de folklore-wetenschap, hetzij ze historisch, psychologisch, sociologisch wordt beoefend, mogen we, dunkt ons, optimistisch te gemoet zien. Er dreigt geen gebrek te komen aan onderwerpen en aan stof, tenzij de Atoom-bom ons allen tot stof maakt. Maar zelfs in dat hachelijk geval, zoals Pascal reeds dacht, wordt de superioriteit van de mens boven het dier bewezen, nl. dat hij weet waardoor hij kan vergaan. Moge de Mens in het Atoomtijdperk zijn Wijsheid dan beter leren gebruiken, opdat hij in vrede met zichzelf en met zijn medemens door dienende arbeid in de maatschappij tot groter welvaart op dit ondermaanse moge leven !

Prof. Dr Paul DE KEYSER.

Kerkpatronen, Bedevaartplaatsen en Devotieoorden in Vlaanderen.⁽¹⁾

VIIIe BIJDRAGE.

I. — DE HEILIGEN.

Anna. — Kapel te HOFSTADE in de St. Annastraat, herbouwd in 1743.

Antonius Abt. — 1) De Antoniuskapel te BORSBEKE (zie vorige bijdrage, 1947, bl. 33). Het water van de bron wordt aangewend tot het wassen van zere ogen. Kapel hernieuwd in 1791.

2) St.-Antoniuskapel te HERDERSEM op de Grote Baan.

Barbara. — Kapel op den Gentweg te HERDERSEM.

Bavo. — Kapel te GOEFFERDINGE. De heilige wordt er aangeropen tegen kinkhoest en kinderziekten.

Coleta. — Muurkapel ingehuldigd te GENT op Zondag 22 Juni 1947, in de Goudstraat, (waar het klooster, door haar gesticht, heeft gestaan), ter gelegenheid van de herdenking van de vijfhonderdste verjaring van haar zalig afsterven. Er onder werd een bronzen gedenkplaat aangebracht. Grote feestelijkheden grepen te GENT plaats, waaronder een stoet en een kantate, tekst van Toon de Mindere en muziek van Van den Abeele, dienen te worden vermeld.

Het opschrift van de gedenkplaat luidt als volgt :

« In dit jaar 1447, den VI van Maert, overleet hier binnen de stede van Ghendt, in 't Klooster van Sinte Claren, bachten den Vryndachmacrt Suster Colette, die zeer heilig geleefd hadde. (Memorieboek der Stad Gent).

Bij de plechtige herdenking van de 500^e verjaring van het overlijden van de H. COLETA. 22 Juni 1947 ».

(1) Zie « Oestvl. Zanten » : 12^e jg. 1937, blz. 47-59 en 111-117; 14^e jg. 1939, blz. 193-225; 15^e jg. 1940, blz. 81-100; 17^e jg. 1942, blz. 197-214; 18^e jg. 1943, blz. 49-60; 19^e jg. 1944, 82-9»; 22^e jg. 1947, blz. 33-44.

Eligi us. — Te SINT-BAAFS-VIJVE wordt het St.-Elooi-feest door de boerengilde gevierd, feest dat in de volksmond de naam draagt van de « Boereloei ». (De Gentenaar, 2 Dec. 1948).

Gerulfus. — Op 26 September 1948 vierden DRONGEN en MERENDREE het twaalfde eeuwfeest van Sint Gerulfus, geboortig van Merendree, die in 748 op de wijk Varendries te Drongen door zijn peter vermoord werd. Het oude kapelletje op den Varendries werd te dier gelegenheid herbouwd en vergroot naar de plannen van Valentin Vaerwijck.

Ghillo. — Te OOSTKERKE. (Zie O. Vl. Zanten, 1940, bl. 85 en jg. 1944 bl. 86). — Destijds maakte ter gelegenheid van een mirakuleuze genezing een zekere pastoor Gregorius het volgende latijnse vers : « Contracto Ghillo scit open conferre pugillo », wat door onze mensen werd vertaald in :

« Ghillo maakt gezond,
Een vuystje dor en rond ».

Tot in de jaren 1890 stond er te KNOKKE een kapelleken, op de plaats, waar hij volgens de overlevering zijn kluis had gehad samen met zijn medegezellen : Guidolf en Sint Guthago. (Volgens Elooi van Stuyfsandt. Ontstaan en folklore der studentenbedevaarten, bl. 15).

Godelieve. — BEITEM onder Rumbekke, eerste kerk haar toegewijd in 1866. Vereerd te KERKSKEN bij Aalst in parochiale kerk. Godelievekapellen te HEULE (Watermolens), MOORTZELE, nabij 't Kasteel.

Idesbald van der Gracht (Zal.). — Zie O. Vl. Zanten 1939, bl. 200 en 1940, bl. 85. — Naast de Kapel te KOKSIJDE (St. Idesbald-aan-zee) kent men er ook nog « Baldje's Kruis ». (Cfr. Van Stuyfsandt, o. c. bl. 14).

Jozef. — Parochiekerk te SLEIDINGE.

Kapellen te BORSBEKE, wijk Heie, 1873 (St.-Jozefkermis), te HERDERSEM in de Kerkstraat.

Kapel te NEDERBRAKEL, gezegd « Kapel van de Vrede », ook nog « Kapel van de Toep », daar zij op den Toepberg werd opgericht in 1925, ingevolge een initiatief van Pastoor-Deken Aug. Vael; de beslissing daartoe was reeds in 1918, bij het einde van den eersten oorlog genomen.

Jozef Cafasso. — Deze heilige werd in 1948 door een decreet van de H. Congregatie der Riten tot patroon van de gevangenen aangesteld. Medewerker van Don Bosco, wijdde hij zich aan de morele verbetering van de gevangenen.

Kornelis. — Te ADINKERKE gediend als « bizondere patroon tegen Convulties, vallende ziekten, kinderziekten, plagen onder mensen en dieren » (volgens plakbrieven 1948). Vooral gedurende de noveen van eerste Zondag tot tweede Maandag van September.

Kristoffel. — Te ASSEBROEK, zegening van auto's, moto's enz. In 1947 werd een 3 meter hoog bee'd in den buitenkant van den toren aangebracht.

Machutus = Malo. — Het kerkpatroonschap van WULVERGEM (blz. 54, O. Vl. Zanten, 1937) op Sint Malo vermeld dient dus op Machutus te worden overgedragen.

Kapel te WULBERGEN-BIJ-IEPER. (Zie O. Flanders. Sint Brigida. blz. 18).

Melanie. — Vroeger vóór 1914 stond er te HOUTHULST in het westelijk gedeelte van het Vrijbos een kapel toegewijd aan de H. Melania. (Zie : Toerisme, 25 jg^e 1946, bl. 185) (1).

Nikolaas van Tolentijn. — Vereerd in de kerken van AALST en ZONNEGEM.

Aangeropen te DIKSMUIDE (kapel der Zwartzusters); DOORSLAAR-EKSAARDE (omweg langs de zeven beewegkapellen rond de parochiekerk, vooral bedevaart in September en October); HAAN-AAN-ZEE (gemeente Klemskerke), in de kerk der P. P. Augustijnen (Niklaasbroodjes worden er gewijd sinds 1902); in de parochiekerk te NEVELE (Niklaasbroodjes. Geen drukke bedevaart); in de parochiekerk (hem toegewijd) van DE PINTE worden ook broodjes gewijd. Verder in de parochiekerk van O. L. Vrouw te ROESELARE. Hier stamt de devotie uit de oude kerk der P. P. Augustijnen, thans Klein Seminarie. Zeer levendige devotie : gewijde broodjes. In

(1) S. voegt erbij « een herberg « De Melane » herinnert heden nog daaraan ». Wij vragen ons af of de kapel van de H. Melanie niet eerder haar oorsprong vindt, door klankovereenkomst, in die plaatsnaam « De Melane », welke men in verband met de bewuste heilige heeft gebracht. Evenzo zoals, naar we menen, het vermelde « Het Meuneken » niet met munken moet in verband gebracht, maar met een « menneken », een oorspronkelijk moerassig weiland.

September, begankenis. Te KACHTEM-BIJ-ROESELARE. Te SCHUIFERSKAPELLE (omwegang rond de taferelen rond de kerk. Sterk gediend).

Vroeger nog gediend te DENDERMONDE, te BRUGGE (volledig uitgestorven. Zie O. Vl. Zanten, bl. 54, 1937). Geen spoor meer is overgebleven van de verering in NIEUWPOORT, waar hij vooral in de 17^e eeuw als pestpatroon werd aangeropen.

Zie daarover : P. Norbertus Teeuwen en Gustaaf De Kesel. Sint Nicolaas van Tolentino. Een volksheilige in Vlaanderen. 1946, waaruit deze gegevens zijn geput.

Pieter. — Nieuwe parochiekerk te IEPER, gewijd 30 Juni 1947.

Rochus. — Kapel St. Rochus te OOSTERZELE (St.-Rochuskermis op wijk Smissenbroek).

Sebastiaan. — Kapel ingezegend te MICHELBEKE op Zondag 19 Sept. 1948. Belofte in de oorlogsjaren afgelegd om een dankkapel op te richten, « omdat Michelbeke is bevrijd gebleven van bommen en verwoestingen en alle vluchtelingen en weggevoerden behouden terugkwamen ». De mijnwerkers droegen het beeld, de relikwieën werden gedragen door oudstrijders. Zie De Gentenaar, 22 September 1948.

Theresia van 't Kindje Jezus. — Parochie HEIRWEG-ANZEGEM (parochie gedeeltelijk op grondgebied van de gemeenten Anzegem en Ingoogem, opgericht in 1938. Kerk gewijd op 3 October 1946).

II. — DE MOEDER GODS.

A. — PAROCHIEKERKEN.

1. — Enkelvoudig Patroonschap.

Parochiekerk van O. L. Vrouw te ADINKERKE (De Panne).

2. — Speciaal Patroonschap.

O. L. Vrouw Middelaes. — Nieuwe kerk te HYFTE-LOOKRISTI.

B. — BEDEVAARTPLAATSEN, DEVOTIEOORDEN EN KAPELLEN.

I. — Onder algemene benaming.

Nieuwe Mariabeelden werden ingewijd in de openstaande nissen der gevelkapellen in de Begijnengracht (3 Oct. 1948) en O. L. Vrouwstraat (Patershol) op 17 Oct. 1948 te GENT.

Nieuwe dankkapel aan O. L. Vr. opgericht in Oktober 1946 te SYSSLE, « omdat de gemeente zoo goed uit den oorlog is gekomen ». Foto in Nieuwe Gentenaar, 23 Oct. 1945.

Nieuwe dankkapel opgericht te NIEUWKAPELLE-DIKSMUIDE, op Zondag 2 Mei 1948 ingewijd..

« Sinds eeuwen bekende » bidplaats te PAULATEM, ieder jaar begankenis op 1° en 2^e Sinksendag.

Te HOFSTADE-BIJ-AALST. Dankmonument opgericht « voor de bijzondere bescherming gedurende de voorbije oorlogsjaren », ingewijd op Zondag 13 October 1946.

Votiefkapellen werden verder nog na den tweeden wereldoorlog opgericht te TORHOUT, te RUMBEKE op « Maria's Linde », te ZWANKENDAMME (tussen Zeebrugge en Lissewege), te ROESELARE (herstelde Koortskapel).

II. — Onder speciale benamingen.

O. L. Vrouw van 't Achterkapelleken. — Te MEENEN vereerd in het aldus genoemde kapelleken, dat door de Zusters Benedictinessen in 1851 bij het oprichten van hun klooster werd gebouwd, in vervanging van het vroeger kapelleken ter Vesten en dat zich aldaar op den hoek van twee gesloopte binnenstraatjes bevond. Vooral ten tijde van de cholera-epidemie bezocht. (Zie Parochieblad van Meenen, 26 Mei 1946, blz. 4).

O. L. Vrouw der Armen. — Nieuwe kapel aan de O. L. Vr. der Armen op het gehucht Paradijs te REKKEM, ingewijd op 15 Aug. 1947 door Pastoor-Deken Vroman van Meenen.

O. L. Vrouw der Augustinen. — Te ROESELARE, onder dien naam stond O. L. Vrouw van Loreto bekend, vereerd in de kerk van 't klooster der P. P. Augustijnen. (Zie onder Loreto).

O. L. Vrouw van Bijstand. — Twee kapellen onder deze aanroeping te HERDERSEM, eene op de Grote Baan en een andere in de Broekstraat.

O. L. Vrouw van het H. Bloed. — Vereerd te GODVEERDEGEM in het zogenaamde « Kapelleke Bloed ».

O. L. Vrouw van Engelandale. — Kapel te ASSEBROEK. Al wat overblijft ter herinnering aan 't Klooster van Engelandale, gesticht in 1291 door de eerbiedwaardige Avezoete of Immezoete van Damme. Studentenbedevaart.

O. L. Vrouw van Fatima. — Kapel te BEVERE-BIJ-
OUDENAARDE, opgericht in 1948. — Kapel opgericht op den hoek van Kruisstraat en Dreef te GIJZEGEM; de inwijding, in de Meimaand 1948, ging gepaard met een paardenprocessie. (Gentenaar, Zondag, 5 Mei 1948 met foto der kapel). Nieuwe kapel ingewijd op Zondag, 4 Juli 1948 te HERZEEUW. Veldkapel in de Cité Ligy ingewijd te IEPER, 14 Aug. 1948; een andere veldkapel ingewijd te KESTER op Zondag, 10 Oct. 1948, op de berg van Anzegem (station). Kapel op Zondag, 3 October 1948 ingewijd in de Julius en Maurits Sabbestraat, te MEENEN. Kapel te OOTEGEM, ingehuldigd op Zondag, 20 Juni 1948 op het hoogste punt van Ootegem, op het erf van Honoré De Craene, in de Herrekotstraat.

Kapel ingewijd te ST.-AMANDSBERG op Woensdag 6 December 1948 in de hovingen van het Godshuis op de Antwerpse steenweg, tussen het eigenlijke hospice en de Apostelhuizen. Afbeelding in De Gentenaar, Zaterdag 11 Dec. 1948.

Krypte van O. L. Vrouw van Fatima onder de O. L. Vrouwerk in DE PANNE (Adinkerke), ingang Bortierlaan.

O. L. Vrouw van Genade. — Werd aangeduid als *patrones der motorrijders*. (De latijnse breve heet het motorrijwiel, een « *birota ignifero laticae incita* » = een tweewieler voortbewogen door vloeibare brandstof).

O. L. Vrouw van Groeninge. — Te KORTRIJK nieuwe kapel, gelegen naast de verwoeste Sint-Michielskerk, op Zondag, 1 Juli 1948 ingewijd.

2. Dankkapel, na de oorlog van 1940-45, opgericht te VLA-MERTINGE.

O. L. Vrouw van het H. Hart. — Kapel te HERDERSEM in de Pontweg.

O. L. Vrouw van den Herteklop. — Vereerd te BISSEGEM (zie Slosse. Rond Kortrijk, bl. 114).

O. L. Vrouw van Loreto. — 1) De eerste kerk der P. P. Augustijnen te ROESELARE (1643-1725) was haar toegewijd. Onder dien titel vereerde men er een Mariabeeldje gesneden uit den eik van Scherpenheuvel, ook later in de nieuwe kerk 1725-1749.

2) Jaarlijkse bedevaart te WEVELGEM door de vliegeniers van het vliegplein, als patrones van de luchtvaarders.

O. L. Vrouw van Lourdes. — Kapellen: te HOFSTADE in de Kortenhoekstraat.

Grotten: Grot te PROVEN, bij Ieper, na oorlog 1940-45.

In 1948 werden plechtigheden ingericht om het 75-jarig bestaan van de grot van Slotendries te OOSTAKKER te herdenken.

O. L. Vrouw van den Oudenberg. — Te GEE-RAARDSBERGEN. In de Meimaand 1948 werd het derde eeuwfeest gevierd van de overbrenging van het Mariabeeld naar den Oudenberg.

O. L. Vrouw van Rozebeke. — Kapel op de Grote Baan te HERDERSEM.

O. L. Vrouw van Troost. — Patroonschap van de nieuwe kerk van de P. P. Augustijnen te ROESELARE, thans Kapel van Klein Seminarie, in 1757 onder dien titel geconsacreerd.

O. L. Vrouw van Vrede. — 1) Kapel opgericht als dankmonument in October 1946, langs de Kortenhoekstraat, te HOFSTADE.

2) Kapel te HERDERSEM, in de Hammestraat.

3) Kapel van O. L. Vr. van Vrede te WANNEGEM-LEDE, ingehuldigd op Zondag 15 Augustus 1948. Stoet met o. m. praalwagen met beeld van beeldhouwer De Beule.

4) Dankkapel opgericht te RUISELEDE, de zogenaamde « Regina Paciskapel ».

5) Vredeskapel opgericht « uit dankbaarheid voor de bescherming der gemeente » en ingewijd op 20 Juni 1947, te LEUPEGEM.

O. L. Vrouw te Wachene. — Sinds lang verdwenen kapel te HOFSTADE. Geregeld werd de H. Mis er in opgedragen.

O. L. Vrouw van Wijnendale. — Gezegd « De Gulden Lieve Vrouwe van Wijnendale ». Op nieuwjaarsnacht om 12 uur gaan (of gingen) de inwoners aan O. L. Vrouw nieuwjaar wensen. Nu studentenbedevaart.

III. — DE ZALIGMAKER.

Gekruiste Jezus. — In parochiale kerk te DAMME. Plechtige novene ter ere van den Gekruisten Jezus « ter geheugenis der vinding van het wijdvermaard Christusbeeld, beginnende den derden Zondag van Juli. Op 24 Juni, geboortedag van Joan Baptista, vallende op den Zondag, zoniet op den volgenden Zondag, wordt het miraculeus beeld in de processie plechtig gedragen en blijft uitstaan tot den volgenden Zondag ». (Gegevens afgeschreven van plakbrief 1947). « Boekskens en beeldekens nopens het miraculeus beeld zijn te bekomen ».

Goede Herder. — Maandag 5 Juli 1948 werd die nieuwe parochiekerk op de wijk « Nieuwe Wereld » te MOESKROEN ingezegend.

H. Hart. — 1) H. Hartbeeld opgericht te ST. BAAFSVIJVE « uit dank vanwege de bevolking voor de bevrijding en de goede bescherming tijdens de oorlogs- en bezettingsjaren ».

2. H. Hartbeeld te SINT-LAUREINS, Dorpstraat. 1947.

3. Dankkapel ingehuldigd te MULLEM als « dankbetuiging voor de gansche speciale bescherming », die Mullem gedurende de oorlog mocht genieten. Geen enkel oorlogsslachtoffer, noch schade viel te vermelden en al de klokken bleven behouden.

4. Te TORHOUT ging in 1947, na acht jaar onderbreking, de jaarlijkse H. Hart-processie weer uit.

5. H. Hartbeeld ingehuldigd op Vrijdag 25 Juni 1948, op wijk Langelede, te WACHTEBEKE.

Kalvarieberg. — Kapel met Kalvarieberg, vernieuwd en opnieuw ingehuldigd te IEPER, op den Frezenberg. 29 Sept. 1946.

H. Kruis. — 1) Kapel met Kruis te RONSE in de Dmekensstraat.

2. Kristi-Kruis ingehuldigd te GENTBRUGGE in 1948 op den gevel der Sint-Antoniuskapel, ter aandenken aan de 30 slachtoffers van het luchtbombardement van 3 Sept. 1943.

3. Passiekruis heropgericht te HYFTE-LOOKRISTI, op 11 April 1948.

Dit Kalvariekruis moet dateren uit het Napoleontisch tijdperk en werd door een pachter als dank voor de terugkeer van zijn drie zonen opgericht. In vervallen toestand geraakt, werd het door de zorgen van « De Vrienden van het Kruis » (Gent) door beeldhouwer De Baere hersteld.

4. Te MALDEGEM werd in Juni 1947 het bronzen Kruisbeeld van Minne ingehuldigd.

5. Te LEBBEKE op de H.-Kruisparochie grijpt steeds op eersten Sinksendag een bijzondere verering plaats.

6. Te GENT vierde de vereniging « De Vrienden van het Kruis » 25 jaar geleden door de Gentse kunstschilder Karel Lybaert en enkele vrienden waaronder wijlen Alb. Vander Straeten en Jhr Maertens de Noordhout gesticht, haar zilveren jubileum. Vier en dertig kruisen en kalvariebergen werden sindsdien op openbare pleinen met medewerking van die vereniging opgericht.

IV. — H. DRIEVULDIGHEID.

Te GENT, in de Sophie van Akenstraat, n° 1, een gevelsteen met afbeelding der H. Drievuldigheid. (Oud huis van 't voormalig Begijnhof van St.-Elisabeth).

JOS. VERMEULEN.

De Musea te Sint-Niklaas-Waas⁽¹⁾

door Albert BUVÉ, Conservator.

Onder de merkwaardigheden van de hoofdstad van Waasland, komen de Musea van St.-Niklaas op de eerste rang.

Is er maar een enkel museumgebouw (het vroeger kasteel Janssens de Vaerebeke, Zamanstraat, n° 49), toch zijn er twee Musea ondergebracht : het Museum van Oudheidkunde en Folklore (waarvan de verzamelingen eigendom zijn van de Oudheidkundige Kring van Waasland) en de stedelijke Galerij van Schone Kunsten.

De musea van St.-Niklaas zijn regionale t. t. z. dat op enkele uitzonderingen na, al de ten toon gestelde voorwerpen voortkomen uit het Waasland of betrekking hebben op dit gewest, en dat in de Galerij van Schone Kunsten in ruime mate werken van Waasse schilders voorkomen, of Waasse landschappen van andere schilders. Maar daarom mag men niet gaan denken dat de verzamelingen van St.-Niklaas alleen belang hebben voor Waaslanders : niets is minder juist. In iedere afdeling van het Oudheidkundig museum, vinden de bezoekers voorwerpen die niet slechts van het grootste belang zijn voor de Vlamingen, maar ook voor gans België, wijl andere zelfs een internationale faam genieten. Getuigen daarvan de talrijke erediploma's van wereldtentoonstellingen (Brussel 1897 — Luik 1905 — Antwerpen 1930 — St.-Louis U. S. A. 1904) en van gespecialiseerde tentoonstellingen (Aardrijkskundige tentoonstelling van Antwerpen in 1902 — tentoonstelling van « Dinanderies » in 1903).

Welk museum kan er op roemen de handschriften te bezitten van de wereldbekende meesterstukken van Edgard Tinel uit Sinaai-Waas : « Franciscus » en « Klokke Roeland » ? Welke vereniging bezit, zoals St.-Niklaas, een bijna volledige reeks van de geneeskundige werken van Philip Verheijen, uit Verrebroek ? Van de twee nog bestaande exemplaren van het geneeskundig werk van E. J. d'Oignies uit St.-Niklaas, is er een

(1) Spreekbeurt gehouden op Vrijdag, 22 October 1948, vóór de micro van het N.I.R., zender Antwerpen.

te St.-Niklaas, het tweede in Parijs ! Een zeldzame « Begijnenkast » uit St.-Niklaas, een kroonkandelaar in gesmeed ijzer uit Stekene en een Waasse hogestoel, werden in 1930 in bruikleen afgestaan aan de sectie « Oud-Vlaamse Kunst » van de wereldtentoonstelling van Antwerpen. In de afdeling Folklore, bezit het museum, benevens een bijna volledige reeks apothekerspotten van een « Waasse apothicaris », een mooie verzameling van lichttoestellen, van speciale maten en gewichten van Waasland en een paar zeldzame exemplaren van die eigenaardige muziekinstrumenten of « serinettes » uit St.-Niklaas. Ook vele voorwerpen in verband met het volksgeloof, werktuigen van verdwenen ambachten (strodekkersgerief, handblokmakerij, vormen en versiersels van peperkoekfabrieken, werktuigen en toestellen van bierbrouwerijen en laarzenfabrieken, handweefgetouwen, kantkussens), eigenaardige uithangborden, herinneringen aan schuttersgilden (breuken, hoofdvogels, pijlkokers, hand- en kruisbogen, trommels, reglementen en archiefstukken, enz.), oude meubels en stoelen, archieffkoffertjes, oude potten en glazen (o. a. een glas gebruikt bij de huwelijken, dat geplaatst werd vóór de gehuwden, die er beiden moesten uit drinken, en waarop een hart geschilderd is tussen twee duifjes), diploma's en uithangborden van de posterijen ten tijde van Tour-en-Taxis.

Zo komen wij aan de afdelingen « Voorgeschiedenis — Romeinse en Frankische perioden » ! Overblijfselen van prehistorische dieren in Waasse bodem gevonden (beenderen van mammoet, neushoorn, walvissen, tanden van haaien en van beren, hoornen van eland en rendier, poliepen, schelpen, enz.); de beschotten van de Romeinse putten van Rupelmonde, Tielrode en Stekene; de « schat van Belsele-Waas » (pot met ongeveer 1800 zilveren munten van de IIe en IIIe eeuwen); een Jupiter in brons en een Romeinse Cesarkop in wit marmer; urnen en wapens (scramasaxen en francisken) uit het Frankisch tijdperk en komende van Waasmunster; de begraafplaats uit het bronzen tijdperk van St.-Anna (nu Antwerpen-linkeroever) en de wijdberoemde verzamelingen van de urnenvelden van St.-Gillis-Waas en Temsche. Laatstgenoemde reeks lijkurnen wekt tegenwoordig de belangstelling op van de specialisten; deze zomer (1948) deden de heren Mariën van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis van Brussel-Jubelpark, afdeling opgravingen, en Prof. Dr A. E. van Giffen, hoofd van de Rijksdienst voor Oud-

heidkundig Bodemonderzoek, uit Groningen (Nederland), speciaal de verplaatsing naar St.-Niklaas, om het bekervaatwerk en enkele urnen te bestuderen, te fotograferen en te schetsen. Een paar specimens zijn, om zo te zeggen, bijna enig. In 1891 kwam een Amerikaans zeekapitein het Museum bezoeken en in 't bijzonder de sectie Voorgeschiedenis; enkele maanden nadien schonk hij aan het Museum van St.-Niklaas, als blijk van waardering, een tand van een grote Mastodont waarvoor een Amerikaans museum hem 20 dollar wilde geven.

Als laatste merkwaardigheid, en wel zeker de grootste, komt de « Mercatorzaal » aan de beurt : de wereldberoemde verzameling van de werken van de Rupelmondenaar Geeraard Mercator (of Geeraard de Cremer). Als oorspronkelijke en uiterst zeldzame stukken, noemen wij : zijn « Kleine kaart van Vlaanderen » (1559); een zijner planisferen; twee sferen (er bestaan er amper een zestal in de wereld), waarvan de Aardbol in 1541 door Mercator vervaardigd werd en opgedragen werd aan Kardinaal Granvelle; en de Hemelbol die in 1551 besteld werd door de Prins-Bisschop van Luik, Georges van Oostenrijk. Verder nog een zeldzaam exemplaar van zijn calligrafisch werk « *Literarum Latinarum quas Italicas...* » (Antwerpen 1540); en ten slotte een zeventigtal atlassen. Als iconografie, in dezelfde zaal, fotoreproducties van zijn beroemdste kaarten uit de verschillende buitenlandse musea, van een paar sferen herdrukt volgens oorspronkelijke koperen platen, foto's van zijn standbeeld en van zijn grafplaats, portretten, enz. Als beeldwerk, de maquette van zijn standbeeld te Rupelmonde (door de Kring opgericht) en van de bronzen plaat door het Museum aan het schoolschip « Mercator » geschonken, en het borstbeeld van Dr Van Raemdonck, stichter van het Museum en biograaf van Mercator. Ook het standaardwerk van Van Raemdonck « *Mercator, sa vie et ses œuvres* », dat de Medaille van het Internationaal Congres van Aardrijkskunde te Parijs in 1875 verwierf.

Leopold II, toen nog Hertog van Brabant, zegde tijdens zijn bezoek aan het Museum in 1865 : « Het is goed dat een landstreek zich in de geschiedenis vertoont, terwijl ze omgeven is door de stoet van haar beroemde mannen. Daardoor verheft deze streek zich in haar eigen ogen en in de ogen der natie ! ».

Opzettelijk hebben wij de voorwerpen niet vernoemd die te vinden zijn in alle regionale musea en waarvan de lijst te lang

is voor een spreekbeurt langs de Radio. Aan de bezoekers laten wij liever het genoegen al die herinneringen aan het verleden, bij hun bezoek, te ontdekken en te waarderen.

In de Galerij van Schone Kunsten, hangen benevens een reeks oude schilderijen (waaronder een de Braeckelee en een akwarel van Madou), interessante doeken van Waasse schilders als Proost, Ernest Wante, Cogen, De Loose, De Wilde, Van Hooste, De Mey, Verstraeten, De Pauw, enz.

De Oudheidkundige Kring bezit ook een interessante boekerij en archief en blijft in betrekking met de leden en met Oudheidkundige verenigingen (een veertigtal in België en evenveel uit verschillende landen van Europa en zelfs van Amerika) door middel van zijn annalen⁽¹⁾.

BOEKBESPREKING.

KEYSER (PAUL DE). — Bijdrage tot de Blazoenkunde van de Rederijkerskamers. De oplossing van het raadselachtig Rebusblazoën van het Oudheidkundig Museum van de Bijloke, te Gent. Overdruk uit het Jaarboek van « De Fonteyne », 1946-47, 32 blz. (genummerd 35 tot 66). Geïllustreerd met een buitentekst-foto van het besproken rebusblazoën.

Prof. De Keyser geeft ons in deze bijdrage eindelijk de oplossing van het geheimzinnige rebusblazoën, dat vermoedelijk aan een Vlaanderse rederijkerskamer heeft toebehoord en op mysterieuze wijze de verzamelingen herinneringen aan het oude gildewezen van het Gentse Oudheidkundig Museum tussen de jaren 1878 en 1890 kwam verrijken. Naar de stijl van sommige zinnebeeldige voorstellingen te oordelen dateert, volgens S., het blazoën van circa 1600, en op grond van één figuur, nl. de « Kercke » (een Vlaamse halleketk), meent hij dat het afkomstig moet zijn uit het Zuid-Westen van het graafschap Vlaanderen en heeft misschien wel toebehoord aan de Kersouwieren van Pamele binnen Oudenaarde. Deze flink gedocumenteerde en verantwoorde rebusstudie, die getuigt van groot geduld en scherpzinnigheid en vooral van veel flair bij de schrijver, is gevolgd door een « Aanhangsel », dat de vermelding omvat van al de aan de auteur bekende blazoenen van rederijkerskamers, naar de door hem onderscheiden categorieën: A) Wapenblazoenen der Kamers; B) Rebusblazoenen (deviezen) in beeldschrift; C) Memorieblazoenen, ingedeeld.

F. V. ES.

(1) De Redactie stipt aan dat de Musea van St.-Niklaas kosteloos toegankelijk zijn iedere Zondag van 10 tot 13 uur. In de week kunnen de afzonderlijke bezoekers aanbellen bij de portier tussen 9 en 11 uur en tussen 14 en 17 uur. Groepen en scholen dienen de toelating aan te vragen 10 dagen vóór het bezoek, bij de Conservator, Kalkstraat 7, te St.-Niklaas, met aanduiding van dag, uur en vermoedelijk aantal bezoekers.

Sport en Folklore

DE GENTSE « BUFFALO'S ».

Op de jaarlijkse statutaire vergadering van de Bond, op 31 October l.l., werden door Heer Voorzitter V a n E s aan de voordracht van Prof. Paul D e K e y s e r over de vraag : « IS ER NOG PLAATS VOOR DE FOLKLORE-WETENSCHAP IN HET ATOOMTIJDPERK ? » enige beschouwingen toegevoegd, om te betogen dat de folklore velerlei gebieden kan bestrijken.

Als bewijs dat het met de folklore evenzo gesteld is als, naar het gevleugelde woord van De Genestet, met de poëzie, namelijk « dat zij overal te vinden is », noemde Heer Voorzitter V a n E s de sport en meer bepaaldelijk de voetbalsport, daarbij de wens uitdrukkende daarover een studie te zien aanleggen en er tevens op wijzende dat alleen reeds het ontstaan van de bijnamen, waaronder de elftallen onzer Belgische voetbalclubs bekend zijn, een onderzoek vanuit een folkloristisch standpunt waardig is.

Heer Voorzitter V a n E s wees hier inderdaad op een voor de folklore nog braakliggend veld.

Dat ook op dit terrein te zanten valt, moge blijken uit hetgeen volgt met betrekking op een bijnaam voor een voetbalteam, namelijk deze van de befaamde Gentse club « Association Royale Athlétique LA GANTOISE » (A.R.A.G.), waarvan de spelers bekend staan als de « BUFFALO'S ».

Van waar die naam ? Klaarblijkelijk is deze afgeleid van de driemaal herhaalde kreet « BUFFALO », gevolgd door een lang-gerekte « Wwweèè », die door de supporters aangeheven wordt om de spelers gedurende de matches te animeren.

Hoe ontstond die kreet en wat heeft hij feitelijk te beduiden ?

Het geven van een antwoord op deze vragen voert terug naar de vlegeljaren van deze reeds hoogbejaarde club.

Het was een tijd dat de sport, waarvan de beoefening vrije tijd en geld vergt, een reservaat was van de hogere standen.

Dit was zelfs het geval voor de sindsdien zo democratisch geworden atletiek, welke aanvankelijk door A.R.A.G. uitsluitend beoefend werd, zoals haar naam het trouwens aanduidt. Voetbalspel is er eerst later bijgekomen.

In deze omstandigheden is het niet te verwonderen dat bedoelde club haar leden recruteerde onder de jongelui, wier ouders welstellend of gefortuneerd waren en dat aldus de plaatselijke universitaire jeugd een flink, zo niet overwegend sterk contingent leverde.

Alhoewel buiten rechtstreeks verband met het onderwerp, verdient het nochtans vermelding voor betere kennis van de groei van de Gentse voetbalsport, dat onder deze universitaireren de buitenlanders talrijk voorkwamen, vooral Zuid Amerikanen (Argentijnen, Brazilianen, Chilenen, Bolivianen, enz.), studenten aan de speciale scholen voor burgerlijke bouwkunde.

Vele van deze buitenlanders hadden voorbereidende studiën gedaan, hetzij aan Engelse scholen, hetzij aan Belgische colleges, zoals het « INSTITUT DE MELLE » (Jozefieten), waar het voetbalspel reeds ingeburgerd was en knappe spelers gevormd werden.

Dat deze buitenlanders trouwe clubgenoten waren en bleven, kan opgemaakt worden uit het volgende : Iemand, die het weten kon, verzekerde zowat 45 jaren geleden aan steller dezes dat op de toenmalige ledenlijsten van A.R.A.G. dezelfde uitheemse namen voorkwamen als deze gedragen door tijdgenoten welke hij in zijn studententijd als lid van deze club gekend had, waaruit hij afleidde dat deze buitenlanders van vader op zoon en zulks zelfs in meerdere generaties de clubkleuren (wit en blauw) gedragen hebben.

Om nu terug te keren tot onze universitaireren in het algemeen, het spreekt van zelf dat zij hun studentikoze geest en allures overbrachten in het sportleven.

Nu, één van de eigenaardigheden van de toenmalige studentenschap was het uitvoeren van de zogenaamde « ban's ».

Iedereen kent de oorspronkelijke « ban » of drieklap, welke geslagen wordt als applaus en die in alle conviviale samenkomsten thuis is.

Onder de studentenbevolking van de vroegere Franstalige hogeschool was de « ban » zeer populair en kende een onnoemelijke aantal varianten.

Naast de « ban's » welke met de hand geslagen worden, waren er ook welke gezongen of geschreeuwd werden.

Als gezongen « ban's » kunnen vermeld worden :

— de « Allahban », met de obligate mimiek vol oosterse plechtstatigheid;

- de na een bezoek aan de zusteruniversiteit Nancy geïmporteerde « ban nancéen », gezongen op de wijs van het refrein van « La Paimpolaise » van Botrel, maar dit op minder onschuldige woorden dan die van de Bretoense bard;
- de « ban Cloum », gezongen met begeleiding van getik van de huissleutel op de bierglazen.

Omwille van de Gentse folklore past het bij laatstvermelde « ban » even te verwijlen.

Deze « ban » was ontstaan in een Waals studentenclubje, dat zijn wekelijkse bijeenkomsten hield in een achterzaaltje van de van ouds bekende herberg « In de Boekweitmarkt » op het Sluizeken.

Deze herberg had een curiositeit, namelijk een stel glazen met dubbele inhoud van de gewone pintglazen, voorbehouden voor bijzondere gelegenheden, doch meest voor gezelschappen welke er speciaal om vroegen.

Het waren hoge, cilindervormige glazen, zonder voet of oor. Men had beide handen nodig om ze aan de mond te brengen. Een omkransde « B », merk van de herberg, was in ieder glas gegraveerd.

Één der glazen was breder en dus iets groter van inhoud dan de andere. Gebruikelijk werd het aangeboden als teken van deferentie aan de meest vooraanstaande uit het gezelschap of, spottenderwijs, aan diegene onder de drinkers welke als de dorstigste bekend stond.

Het zonderlinge was nu dat deze vervaarlijke glazen « tjuurkens » genoemd werden, alhoewel deze Gentse vocabel de maat van een halve pint aanduidt. Een euphemistische benaming dus.

Het was een traditionele grap in de « Boekweitmarkt » om, wanneer deze herberg bezocht werd door een gezelschap, waaronder zich dames bevonden, aan de waard de bestelling te doen van « Pinten voor de mannen en tjuurkens voor het vrouwvolk ».

Het beteuterd toekijken van de vrouwen welke zich, in de plaats van het verwachte kleine « tjuurke » of « kapperke », een reuzenglas zagen voorzetten, was koddig en verwekte steeds de vooruitgeziene hilariteit.

Het spreekt vanzelf dat hierna door de heren aan de dames galant een uitwisseling van glazen voorgesteld werd.

Hoe hadden Waalse studenten deze Gentse eigenaardigheid ontdekt? Dat zal wel een raadsel blijven. Het is in elk geval een feit dat zij op die glazen beslag gelegd hadden voor de wekelijkse drinkgelagen van hun club, welke zij triomfantelijk « le Tchurc » gedoopt hadden.

De verschijning van deze Waalse studiosi in dit gemoedelijk oud-Gents midden was wel het vermelden waard.

Deze herinnering heeft ons echter ver afgevoerd van ons onderwerp.

Om te hernemen weze gezegd dat één van de geschreeuwde « ban's » de « ban Buffalo » was, welke in de volgende omstandigheden ontstond.

In de negentiger jaren deed de beruchte Buffalo Bill met zijn « Wild West Show » een omreis door Europa. Hij bezocht ook Gent en gaf met zijn troep voorstellingen op het « Exercitieveld » te Gentbrugge, alwaar hij zijn tenten opgeslagen had.

Die troep vertoonde taferelen uit het jagersleven in het verre Westen, gevechten met vijandige roodhuidstammen, een « stage hold up » (aanval op de postkoets), enz., alles waarbij paardrijden te pas kwam.

Daar werd ook verbeeld de uittocht op de buffeljacht, waarbij de kreet weerklonk van « Buffalooo / Buffalooo / Buffalooo / Wwuwèè » wanneer de buffels gespeurd werden.

Die schreeuw onder het gedreun van de hoeven der galoperende paarden moet iets aangrijpends geweest zijn.

Wat er ook van zij, de studenten, die vanzelfsprekend trouwe bezoekers van de voorstellingen zullen geweest zijn, waren zodanig verrukt dat zij zich de schreeuw eigen maakten : de « ban Buffalo » was gecreëerd.

Hij weerklonk sindsdien op alle tonzittingen, bij iedere straatmanifestatie, overal waar studentikoze luidruchtigheid hoogtij vierde.

Dat hij ook door de studenten, leden van A.R.A.G. aangewend werd als « college cry » of « college yell » bij hun voetbalmatches, hoeft geen betoog.

Zo werd en bleef de « ban Buffalo » de clubschreeuw van A.R.A.G.

Men kan aannemen dat die schreeuw inderdaad de authentieke roep geweest is van de buffeljagers, blanken en roodhuiden.

Op welke grond zou men overigens betwijfelen dat die voor-

stellingen van Buffalo Bill een betrekkelijk getrouw beeld van de werkelijkheid gaven ?

Zulks gesteld, mag de belangstelling van de folklorist niet gevraagd worden voor het volgen van de immigratie van deze roep van de onmetelijke prairie naar het smalle voetbalveld, overgedragen van continent tot continent door een reuzekermistroep, over een luidruchtige studentenbent, op een modern vermaakmilieu ?

Een exotische jagersroep muteert in een Europese sportclubschreeuw.

Werkelijk, de folklorist kan zonderlinge verschijnselen vaststellen.

Een woord tot slot : de « ban Buffalo » heeft, zoals hij thans weerklinkt op het voetbalveld, aan intensiteit ingeboet. De supporters van A.R.A.G. scanderen de roep « Buf-fa-lo / Buf-fa-lo / Buf-fa-lo » en laten hierop volgen « Èèèè », waar het moet zijn : « Buuuffalooo / Buuuffalooo / Buuuffalooo / Wwwwèèèè ». Met het weglaten van de langaangehouden W verdwijnt de oorspronkelijke locale kleur en de initiale woestheid van de roep. Iedereen kent immers uit zijn jeugdlectuur de rijkdom aan W's van de Roodhuidentaal (wigwam, squaw, tomahawk, powaw en wat al nog meer).

Wie van de heren clubleiders of supporters van A.R.A.G. neemt in deze het initiatief van een terugkeer tot het klassieke ?

Raoul DE POORTER.

In Memoriam

JUUL FILLIAERT.

1890-1948.

Op 24 December jl. bezweek de bekende Westvlaamse letterkundige en folklorist Juul Filliaert aan b'ozdarmoede en uitputting in de H. Hartkliniek te Oostende. Hiermede verdwijnt een Westvlaamse folklorist van het wereldtoneel van wiens schrandere opmerkingsgeest, diepe mensenkennis en rusteloze pen nog veel moois en belangwekkends te verwachten was. Geboren op 4 Februari 1890 in een huis van de Schipstraat, n° 47, te Nieuwpoort, was hij, die zijn hele leven en loopbaan in de Westhoek doorbracht, in de volle zin des woords een jongen van de kust. Hij hield zielsveel van de zee, van zijn kleine vaderland in het duinenland en de polders tussen Nieuwpoort en De Panne, van de eenvoudige vissersbevolking met haar wel en haar wee. Het was hem gegeven in beeldrijk woord en in kruimig geschrift die liefde te vertolken in gevoelige en gloedvolle verzen en doorwrochte prozastukken.

Hij was een geboren leider en organisator, maar hij was te veel artist, te veel

een fijnbesnaard gemoed, om zich als politicus op te dringen. Na een vroege Stormen-Drang-periode werd en bleef hij zijn leven lang de bescheiden dichter « Van stille Gedachten », verschenen in 1912. Zijn jeugdige zwaarmoedigheid en fin-de-siècle-stemming heeft hem nooit geheel losgelaten, al kon hij gul lachen onder vrienden en gemoedelijk omgaan met de volksmensen. Hij was doordrongen van de plicht als Vlaams intellectueel zijn volk te dienen en dat heeft hij volgehouden in al de menigvuldige posten en betrekkingen, die hij heeft waargenomen.

In de eerste plaats tijdens de oorlogsjaren 1914-1918 toen we hem door briefwisseling leerden kennen. Hij was de redactiesecretaris, de « trekos », van « De Belgische Standaard » te De Panne, bovendien Vlaamse boekhandelaar en zelfs uitgever. Hij was de stichter van « De School op het Front », « De Leeszaal voor onze soldaten », « De reizende Bibliotheek van den Soldaat » en nog veel meer. Toen hij in 1915 huwde met Sidonie Debruyne werd zijn huis de samenkomst van al de Vlaamse intellectuelen van het front: letterkundigen, dichters, schilders en de correspondenten-folkloristen voor oorlogsfolklore. Hij was het, die de eerste tentoonstellingen van kunstenaars aan het front inrichtte en de dichtbundels van de dichters-soldaten Daan Boens, Fritz Francken, Franz De Backer uitgaf. Het zou 1927 worden vooraleer hij uit de oorlogsmiserie van de Eerste Wereldoorlog verlost werd, want hij werd na de bevrijding Staatskommissaris benoemd bij de Rechtbank voor Oorlogschade te Veurne. De talrijke artikels en losse bijdragen, die hij tijdens de oorlogsjaren en daarna schreef, beletten hem de reeks werken, begonnen met « De Geest der Kust » (vóór 1914) regelmatig voort te zetten. « De Dood van Nieuwpoort » (2^e uitgave in 1938) werd geschreven in volle bombardement in een villa te De Panne einde 1914, begin 1915. Het ging dus « De Dood van Ieper » van Ceasar Gezelle vooraf. Het was echter meer dan een tijdsdocument, het was een belofte, die eerst na lange jaren, in 1935, in vervulling ging met « De laatste Vlaamse IJslandvaarders » (destijds in Oostvlaamse Zanten met geestdrift door ondergetekende besproken). Sedert 1927 als handelaar en zaakwaarnemer te Nieuwpoort gevestigd, vader van een kroostrijk gezin, moest hij woekeren met zijn tijd om zich 's avonds aan zijn geliefde schrifturen te kunnen wijden. In 1937 verscheen « De Beiaard van Nieuwpoort », in 1939 « De Compagnie van Visvaert », in hetzelfde jaar nog het wrange en ironische boek: « Tijl's oog op den puinhoop ». Dit laatste werk werd terecht bekroond door het Provinciaal Bestuur van Brabant op voorstel van de Commissie voor Letterkunde. In 1940 kwam de tweede Wereldoorlog de puinhoop nogmaals omwoelen. Juul Filliaert reageerde met « In Vlaanderen Westhoek » en in 1941 met « Meidagen ». Daarna keerde hij zich beslist naar het verleden en werkte onverpoosd aan zijn stevig gedocumenteerde levensbeschrijvingen: de geromanceerde « Jan Bart » (Reeks Dietse Gestalten bij Lannoo te Tielt), 1943, de waarheidsgetrouwe « Deken De Bo (Reeks Westvlaamse Boogaard, bij Lannoo te Tielt), in de laatste jaren kreeg de geschiedschrijver en de folklorist de bovenhand in zijn oeuvre: dit blijkt uit zijn actieve medewerking aan ons Westvlaams Zusterijdschrift: Biekorf en de koortsachtige voorbereiding tot zijn « Geschiedenis van Nieuwpoort », die hij door zijn ontijdig heengaan niet heeft kunnen afwerken.

Wanneer we zijn leven en zijn werk overschouwen, dan beseffen wij dat wij in Juul Filliaert veel meer verliezen dan een talentvol verteller over oude mensen, dingen, toestanden en gewoonten, we verliezen in hem een stylist van ongemene zeggingskracht, wellicht de laatste Westvlaamse particularist en ook een mens-uit-één-stuk, een stoere West-Vlaming, die de krachtige belijdenis van Dichter Eugene van Oye tot de zijne had gemaakt:

Wees man en houd u fier!
Buigt nooit en buigt voor niemand
Dan voor de Waarheid, geest van God!

Zijn familie, zijn beproefde vrouw, zijn bedroefde kinderen, in 't bijzonder Hugo Filliaert, Atheneumleraar te Kortrijk, ontvinge hier van de Oostvlaamse folkloristen de uitdrukking van hun oprechte deelneming in hun rouw om een onvergetelijke echtgenoot, vader, grootvader en familielid.

Prof. P. DE KEYSER.